

TAUTOSAKOS DARBAI XXX
FOLKLORE STUDIES XXX

ISSN 1392-2831

**T A U T O S A K O S
D A R B A I
XXX**

LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS
VILNIUS 2005

Redaktorių kolegija

- LEONARDAS SAUKA Vyriausiasis redaktorius
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (folkloristika)
- KOSTAS ALEKSYNAS *Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (folkloristika)*
- MAGDALENE HUELMANN *Münsteris, Interdisciplininių baltų studijų institutas (folkloristika)*
- NIJOLĖ LAURINKIENĖ *Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (etnologija)*
- STASYS SKRODENIS *Vilniaus pedagoginis universitetas (folkloristika)*
- RIMANTAS SLIUŽINSKAS *Klaipėdos universitetas (etnomuzikologija)*
- BRONĖ STUNDŽIENĖ *Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (folkloristika)*
- VILMOS VOIGT *Budapeštas, Lorándo Eötvöso universitetas (folkloristika)*

Parengė Aelita KENSMINIENĖ ir Leonardas SAUKA

Kalbą redagavo Danutė GILIASEVIČIENĖ

*Viršelyje –
pateikėjas Mikas Engelynas ir Kazys Grigas.
Fotografavo Leonardas Sauka 1960 m. (LTRFt 703)*

Leidinių parėmė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija

Svetainė internete www.lti.lt

© Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005

Printed in Lithuania

ISSN 1392-2831

TURINYS / CONTENTS

ISSN 1392–2831 Tautosakos darbai XXX 2005

PRATARMĖ	9
FOREWORD	11
PATARLĖS FENOMENAS: TARPTAUTIŠKUMAS IR TAUTIŠKUMAS Prof. habil. dr. KAZIO GRIGO (1924–2002) aštuoniasdešimtmečiui / THE PHENOMENON OF THE PROVERB: INTERNATIONAL VS. NATIONAL For Prof. Dr. Habil. KAZYS GRIGAS (1924–2002) on His Eightieth Birthday	
Kazio Grigo svarbiausios gyvenimo datos. Parengė JUDITA GRIGIENĖ / The Most Important Dates of Kazys Grigas Life. Edited by JUDITA GRIGIENĖ	13
LEONARDAS SAUKA. Gyvenimas, atiduotas tautosakai / The Life Devoted to Folklore. <i>Summary</i> (22)	16
ARVO KRIKMANN. The Monograph “Lithuanian Proverbs” by Kazys Grigas and Its Significance to the Paremiological Research / Kazio Grigo monografija „Lietuvių patarlės“ ir jos svarba paremiologijos mokslui. <i>Santrauka</i> (41)	23
LILJA KUDIRKIENĖ. Lietuvių ir latvių paremijos: raiška ir funkcionavimas / Lithuanian and Latvian Paremiology: Expressions and Functioning. <i>Summary</i> (55)	43
WOLFGANG MIEDER. American Proverbs as an International, National, and Global Phenomenon / Amerikiečių patarlės kaip tarptautinis, nacionalinis ir pasaulinis reiškiny. <i>Santrauka</i> (71)	57
GYULA PACZOLAY. Universal, Regional, Sub-Regional and Local Proverbs / Universaliosios, regioninės, subregioninės ir lokalinės patarlės. <i>Santrauka</i> (85)	73
VILMOS VOIGT. Alte Namen Für “Alte Wörter”. Historische Bezeichnungen der Europäischen Sprichwörter / Seni vardai „seniems žodžiams“. Istorinis patarlės įvardijimas Europoje. <i>Santrauka</i> (99)	86

IŠ NAUJŲ TYRINĖJIMŲ /
FROM NEW INVESTIGATIONS

- JURGITA ŪSAITYTĖ. Dainų fragmentiškumo refleksija lietuvių folkloristikoje /
Reflections of the Fragmentary Character of Folksongs in the Lithuanian
Folklore Research. *Summary* (111) 100
- RŪTA ŽARSKIENĖ. Lietuvių etninės muzikos atlikėjas: įvaizdis ir
tradicija / Performer of the Lithuanian Ethnic Music: Image and
Tradition. *Summary* (121) 112
- DALIA ČERNIAUSKAITĖ. Patarlių metaforikos savitumas / Peculiarities
of the Proverb Metaphoric. *Summary* (132) 122
- BRONĖ STUNDŽIENĖ. Folkloro lauko tyrimai Žarėnų krašte / Folklore
Fieldwork Session in Žarėnai District 133

IŠ UŽSIENIO TYRINĖJIMŲ /
FOREIGN RESEARCH

- Илья ЛЕМЕШКИН. Балтийская «Басня» в составе Хронографа 1261 г.
Фольклорный нарратив о Совии / Baltų „pasaka“ 1261 metų
Chronografo sudėtyje. Folklorinis naratyvas apie Sovijų. *Santrauka* (164) /
The Baltic “Tale” in the 1261 Chronograph. The Folkloric Narrative
of Sovius. *Summary* (165) 140
- Юлия ГУРСКАЯ. Образ князя *Витовта* в народной культуре
белорусов / Kunigaikščio *Vytauto Didžiojo* paveikslas baltarusių
liaudies kultūroje. *Santrauka* (172) / The Image of *Vitovt the Great*
in the Belorussian Folk Culture. *Summary* (172) 166
- ANNIKKI KAIVOLA-BREGENHÖJ. Pasakojimas ir pasakojimo pateikimas.
Iš suomių kalbos vertė STASYS SKRODENIS / The Story and Its
Performance. Translated from Finnish by STASYS SKRODENIS 173

TAUTINIŲ MAŽUMŲ TAUTOSAKA /
FOLKLORE OF NATIONAL MINORITIES

- Vilniaus rajone lenkiškai užrašyta tautosaka. Parengė IRENA ŽILINĖ /
Folklore Recorded in Polish in Vilnius Region. Edited by IRENA
ŽILINĖ 185

NESKELBTA ARCHYVINĖ MEDŽIAGA /
THE UNPUBLISHED ARCHIVED MATERIALS

Lietuvių tautosakos archyvo tarybos posėdžių protokolai. Parengė KOSTAS
ALEKSYNAS / Records from the Meetings of the Board of the
Lithuanian Folklore Archives. Edited by KOSTAS ALEKSYNAS 191

SUKAKTYS / ANNIVERSARIES

VILMOSAS VOIGTAS. Atgimstanti Lietuva. Iš vengrų kalbos vertė
VITAS AGURKIS / The Reviving Lithuania. Translated from
Hungarian by VITAS AGURKIS 213

ASTA GUSTAITIENĖ. Hansas Christianas Andersen ir folklorinė
pasaka / Hans Christian Andersen and the Folkloric Tale.
Summary (232) 218

STASYS SKRODENIS. Suomių folkloristo jubiliejus / An Anniversary
of the Finnish Folklorist 234

KOSTAS ALEKSYNAS. Daina, įamžinusi savo kūrėją / The Song that
Immortalized Its Composer 236

NIJOLĖ SELIUKAITĖ-KERAITIENĖ. Dainų karalienės Kristinos
Skrebutėnienės pėdsakai gimtinėje / Traces of the Song Queen
Kristina Skrebutėnienė in Her Native Land 238

RŪTA ŽARSKIENĖ, AUSTĖ NAKIENĖ, POVILAS KRIKŠČIŪNAS.
Lietuvių tautosakos rankraštynei – 70 metų / 70 Years of the
Lithuanian Folklore Archives 244

PRO MEMORIA

Profesorius Vacys Milius (1926.XII.8–2005.X.2) (IRENA REGINA
MERKIENĖ) / Professor Vacys Milius (1926.XII.8–2005.X.2) 248

Vladimirą Toporovą išlydinti... (1928.VII.5–2005.XII.5) (NIJOLĖ
LAURINKIENĖ) / Vladimir Toporov (1928.VII.5–2005.XII.5)
Having Passed Away 250

Eleazaras Moisejevičius Meletinskis (1918.X.22–2005.XII.16)
(SERGEJUS NEKLIUDOVAS) / Eleazar Moiseevich Meletinsky
(1918.X.22–2005.XII.16) 253

RECENZIJOS, ANOTACIJOS /
REVIEWS, ANNOTATIONS

Hans-Jörg Uther. The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson. Editorial staff: Sabine Dinslage, Sigrid Fährmann, Christine Goldberg, Gudrun Schwibbe, 3 vols. (FF Communications 284–286.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004. (LINA BŪGIENĖ)	258
Александр Б. Страхов. Ночь перед Рождеством: народное христианство и рождественская обрядность на Западе и у славян. Cambridge–„Palaeoslavica“–Massachusetts, 2003. (Palaeoslavica XI. Supplementum 1). (SAULĖ MATULEVIČIENĖ)	260
Gintaras Beresnevičius. Lietuvių religija ir mitologija: Sisteminė studija. Vilnius: Tyto alba, 2004. (NIKOLAJUS MIKHAILOVAS)	264
KRONIKA / CHRONICLE	266
2002 METŲ LIETUVIŲ TAUTOSAKOS BIBLIOGRAFIJA / THE LITHUANIAN FOLKLORE BIBLIOGRAPHY OF 2002	277
SUTRUMPINIMAI / ABBREVIATIONS	307

PRATARMĖ

ISSN 1392–2831 Tautosakos darbai XXX 2005

Šis „Tautosakos darbų“ tomas – savitas ir išskirtinis. Jis pasirodo kartu su Lietuvių tautosakos rankraštyno (buv. Lietuvių tautosakos archyvo) ir šio leidinio 70-ies metų jubiliejumi. Be to, nuo šiol „Tautosakos darbų“ numeracija bus vientisa, taigi šis tomas yra trisdešimtas.

Didelę tomo dalį sudaro straipsniai, skirti arba susiję su žymiausio Lietuvos paremiologo Kazio Grigo mokslinės veiklos sritimi. Čia skelbiamos svarbiausios jo gyvenimo datos (parengė Judita Grigienė), pateikiama tautosakinių darbų apžvalga (Leonardas Sauka). Publikuojamus straipsnius vienija patarlės fenomenas, jos tautiškumas ir tarptautiškumas. Estų paremiologas Arvo Krikmannas nagrinėja Kazio Grigo monografiją „Lietuvių patarlės“ ir jos svarbą paremiologijai; JAV folkloristas Wolfgangas Miederis pažvelgia į amerikiečių patarles kaip į tarp-tautinį, tautinį ir pasaulinį reiškinį; panašiu aspektu patarles tiria vengrų mokslininkas Gyula Paczolay, išskirdamas universalias, regionines, subregionines ir lokales grupes. „Tautosakos darbų“ redaktorių kolegijos narys Vilmosas Voigtas aiškina patarles apibūdinančius terminus ir jų raidą įvairiose tautose. Lilija Kudirkienė lygina lietuvių ir latvių paremijas, jų raišką ir funkcionavimą.

Įdomūs darbai publikuojami ir lietuvių bei užsienio naujų tyrinėjimų skyriuose. Čia nagrinėjamas dainų fragmentiškumas, jo suvokimas lietuvių folkloristikoje (Jurgita Ūsaitytė). Prie ankstesnio tomo problematikos apie tautosakos atlikėjus ir atlikimą šliejasi dvi publikacijos. Vienoje atkreipiamas dėmesys į lietuvių liaudies muzikos atlikėjus (Rūta Žarskienė), kitoje toliau skelbiama ištrauka iš Annikki Kaivola-Bregenh,j knygos apie tautosakos pateikimą (iš suomių kalbos vertė Stasys Skrodenis). Naujų minčių išdėstyta apie patarlių metaforiką (Dalia Černiauskaitė). Taip pat pateikiami išpūdžiai ir patirtis iš 2005 metų tautosakinės ekspedicijos į Žarėnus, bylojantys apie šiuolaikinę liaudies poetinės kūrybos būklę (Bronė Stundžienė).

Iš užsienio tyrinėjimų sudomina ir kiti darbai. Naujos išvalgos apie Sovijaus mitą skelbiamos Prahos filologo Iljos Lemeškino straipsnyje, o baltarusių mokslininkė Julija Gurskaja supažindina lietuvių skaitytojus su sukauptais tradicinės kultūros duomenimis, susijusiais su Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto vardu.

Kaip visada, džiugina tautinių mažumų tautosaka. Šį kartą publikuojama Vilniaus rajone Vilniaus pedagoginio universiteto studentų lenkiškai užrašyta smulkioji tautosaka.

Gausus jubiliejų skyrius. Čia ir atgautos Lietuvos nepriklausomybės atgarsiai vengrų spaudoje prieš 15 metų (Vilmosas Voigtas, vertė Vitas Agurkis), ir solidus

straipsnis apie H. Ch. Anderseną ir folklorinę pasaką (Asta Gustaitienė), ir suomių folkloristo Urpo Vento darbų ir veiklos paminėjimas 70-mečio proga (Stasys Skrodenis), ir dainos „Aš verkiau parimus“ autorės Vandos Panavaitės 80-mečio sukaktuvės (Kostas Aleksynas), ir žvilgsnis į dainų karalienės Kristinos Skrebutėnienės pėdsakus gimtinėje, praėjus 150 metų nuo jos gimimo (Nijolė Seliukaitė-Keraitienė). Taip pat pasidžiaugta, kad Lietuvių tautosakos rankraštynui jau 70 metų! (Rūta Žarskienė, Austė Nakienė, Povilas Krikščiūnas). Šia puikia proga skelbiami ir Lietuvių tautosakos archyvo tarybos posėdžių protokolai (parengė Kostas Aleksynas).

Skandžio netektys – visam laikui atsisveikinta su Vaciu Miliumi (Irena Regina Merkienė), Vladimiru Toporovu (Nijolė Laurinkienė) ir Eleazaru Meletinskiu (Sergejus Nekliudovas).

Tome recenzuojama Hanso-Jörgo Utherio „Tarptautinių pasakų tipų“ trys knygos (Lina Būgienė), Aleksandro Strachovo monografija „Ночь перед Рождеством: народное христианство и рождественская обрядность на Западе и у славян“ (Saulė Matulevičienė) ir Gintaro Beresnevičiaus sisteminė studija „Lietuvių religija ir mitologija“ (Nikolajus Mikhailovas).

Kronikoje apžvelgti svarbesni moksliniai renginiai, supažindinama su šimet argintomis disertacijomis. Tomo pabaigoje skelbiama 2002 m. lietuvių tautosakos bibliografija (sudarė Rasa Kašėtienė ir Leonardas Sauka).

FOREWORD

ISSN 1392–2831 Tautosakos darbai XXX 2005

This volume of Tautosakos darbai / Folklore Studies is a very special and exceptional one. It is being published along with the 70th anniversary of both the Lithuanian Folklore Archives and this very publication. Moreover, the numbering system is going to be simple henceforth, thus this volume is the thirtieth one.

Large part of this volume is made of articles, related or dedicated to the sphere of scientific activities of the outstanding Lithuanian paremiologist Kazys Grigas. Here, the most important dates of his life are published (edited by Judita Grigienė) and his folkloric works are reviewed (by Leonardas Sauka). The articles published further on are united by the phenomenon of the proverb, its national and international aspects. The Estonian paremiologist Arvo Krikmann analyzes the monograph Lithuanian Proverbs by Kazys Grigas, evaluating its significance to the paremiological research, while folklorist from the USA Wolfgang Mieder views American proverbs as an international, national, and global phenomenon. A Hungarian scholar Gyula Paczolay, who subdivides proverbs into universal, regional, sub-regional and local groups, seems to have adopted quite a close viewpoint. A member of the editorial board of Tautosakos darbai / Folklore Studies publication Vilmos Voigt highlights the terms used to define proverbs and their historical development in different national languages. Lilija Kudirkienė compares the Lithuanian and Latvian proverbs in terms of their expressions and functioning.

A number of interesting works are published under the heading of new investigations, both by the Lithuanian and foreign authors. Here, the fragmentary character of folksongs and its perception by the Lithuanian folklore scholarship is analyzed (Jurgita Ūsaitytė). A couple of other publications follow in the wake of the problematic analyzed in the previous volume, dealing with the folklore performance and performers. One of them is focused upon performers of the Lithuanian ethnic music (Rūta Žarskienė); while another one is a continuation of an extract from the book by Annikki Kaivola-Bregenhøj discussing folklore performances (translated from Finnish by Stasys Skrodenis). Some new thoughts regarding the proverb metaphoric are to be found in the article by Dalia Černiauskaitė. Also, Bronė Stundžienė presents her impressions and experiences gained from the folklore fieldwork session taking place in 2005 in Žarėnai district, revealing the current situation of folklore.

Other works by the foreign researchers would undoubtedly raise interest as well. New insights regarding the Sovius myth are presented in an article by a

philologist from Prague Ilya Lemeshkin, while Belorussian scholar Julia Gurskaya introduces the accumulated data of traditional culture, related to the name of the grand duke of Lithuania Vitovt the Great to the Lithuanian readers.

The folklore of national minorities delights us as always. In this volume, small folklore genres recorded in Polish by the students of Vilnius Pedagogical University in Vilnius region are published.

The chapter of anniversaries is rich this time. Here, one finds echoes of the regained Lithuanian independence 15 years ago in the Hungarian press (by Vilmos Voigt, translated by Vitas Agurkis), a solid article focusing on H. C. Andersen's relations with the folkloric tale (by Asta Gustaitienė), a review of works and activities of the Finnish folklorist Urpo Vento dedicated to his 70th birthday (by Stasys Skrodenis), a publication dedicated to the 80th anniversary of the author of the song *Aš verkiau parimus* ['There I cried leaning'] *Vanda Panavaitė* (by Kostas Aleksynas), and a glimpse of the traces left by the "song queen" Kristina Skrebutėnienė in her native land, 150 years since her birthday (by Nijolė Seliukaitė-Keraitienė). Also, the 70th anniversary of the Lithuanian Folklore Archives is joyfully celebrated (by Rūta Žarskienė, Austė Nakienė, and Povilas Krikščiūnas). To this glorious occasion, publication of the records from the meetings of the Board of the Lithuanian Folklore Archives (edited by Kostas Aleksynas) is dedicated.

Our sad losses: Vacys Milius, Vladimir Toporov and Eleazar Meletinsky have passed away (short obituaries to them are written by Irena Regina Merkienė, Nijolė Laurinkienė and Serguei Neklyudov).

In this volume, reviews of the 3 books by Hans-Jörg Uther "The Types of International Folktales" (by Lina Būgienė), a monograph by Aleksandr Strachov "Ночь перед Рождеством: народное христианство и рождественская обрядность на Западе и у славян" (by Saulė Matulevičienė), and a systematic study by Gintaras Beresnevičius "Lithuanian Religion and Mythology" (by Nikolai Mikhailov) are published.

The important scholarly events of the year and the defended dissertations are surveyed in the chronicle. At the end of the volume, the Lithuanian folklore bibliography of 2002 (edited by Rasa Kašėtienė and Leonardas Sauka) is presented.